

נספח ד'

הסבר על התיקון לחוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות

ד"ר טל פלג שולמן

דף מידע בנושא התיקון לחוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות

ייפוי כוח מתמשך | אפוטרופסות | תמיכה בקבלת החלטות

ד"ר טל פלג שולמן

בשנים האחרונות חלים שינויים משמעותיים בכל הקשור לנושא האפוטרופסות והכשרות המשפטית, השמים דגש על רצונם של אנשים עם מוגבלות. מגמה זו ניכרת בעיקר מאז התקבלה באו"ם האמנה בדבר זכויותיהם של אנשים עם מוגבלויות. סעיף 12 לאמנה קורא למעבר מאפוטרופסות המגבילה את חירותו של האדם לתמיכה בקבלת החלטות שתחזק את הזכות של כל אדם לקבל החלטות על חייו.

ב-29.3.16 ניתן הביטוי המשמעותי ביותר לשינוי תפיסה זו בארץ, עם קבלת התיקון לחוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות בכנסת, תיקון אשר שם דגש על חיזוק הרצון של האדם ועל זכותו לקבל החלטות על חייו. התיקון כולל שלושה חידושים מרכזיים:

- ייפוי כוח מתמשך והנחיות מקדימות
- אפוטרופסות - הנחיות חדשות
- קבלת החלטות נתמכת

ייפוי כוח מתמשך והנחיות מקדימות

כלי זה רלוונטי לכל אדם כהיערכות למצב של ירידה ביכולת קבלת ההחלטות של האדם. בניגוד ל"ייפוי כוח רגיל" המפסיק להיות תקף בזמן שאדם חדל להיות כשיר לקבל החלטות, ייפוי כוח מתמשך נועד מראש להמשיך ולהיות בתוקף. ייפוי הכוח יכול להינתן על ידי כל אדם, בזמן שהוא מבין את המשמעות של מתן ייפוי הכוח המתמשך, על מנת למנוע את הצורך במסלול של אפוטרופסות, אם וכאשר בזמן עתידי תפגע יכולת קבלת ההחלטות על ידו (בשל דמנציה, מחלות נוירולוגיות, סביב משבר פסיכויטי וכיוצא באלה).

ייפוי הכוח המתמשך מעניק לאדם את האפשרות לתכנן ולבחור כיצד חייו ייראו בשורה ארוכה של נושאים. כל אחד יכול להגדיר מי יקבל עליו החלטות במקרים אלו (כלומר מי יהיה מיופה כוח, האם מיופה כוח אחד או יותר, באיזה עניינים יוכל כל אחד מהם לפעול), מה יהיה תוכן ההחלטות (באמצעות הנחיות מקדימות), באיזה נושאים יחולו ייפוי הכוח וההנחיות המקדימות (שיכולים להיות בנושא מסוים, בנושאי רכוש, בנושאים אישיים, בנושאים רפואיים, או בכל צרוף של אלה), באיזה נסיבות ייכנס ייפוי הכוח לתוקף (כלומר את המבחן לכך שהוא אינו מסוגל עוד להבין בדבר) ומה מידת הפיקוח או הדיווח שתהא על הפעלתו של ייפוי הכוח ועל פעולתו של מיופה הכוח.

השימוש בכלי זה ייכנס לתוקף באפריל 2017.

אפוטרופוסות – התיקון לחוק מחזק את זכויותיו של האדם שמונה לו אפוטרופוס. בית המשפט צריך להימנע מלמנות אפוטרופוס אם יש פתרון חלופי שמגביל פחות את חירותו של האדם. האפוטרופוס צריך לפעול על פי רצונו של אדם במרבית המקרים והוא לא יכול לכפות על האדם החלטות בנושאים מהותיים ללא התערבות של בית המשפט. עוד כולל התיקון ביטול של האפשרות למנות אפוטרופוס כללי על אדם ללא פירוט העניינים שתחת סמכותו וכן התיקון מגדיר זכות חלקית לייצוג משפטי של הסיוע המשפטי.

קבלת החלטות נתמכת – התיקון לחוק מכיר הכרה עקרונית בחלופה חדשה לאפוטרופוסות, שנקראת "קבלת החלטות נתמכת". אנשים שזקוקים לסיוע כדי לקבל החלטות יוכלו לבקש מינוי של תומך אשר יסייע להם בהליך בירור רצונם ומימושו, מבלי לכפות עליהם את דעתו. התיקון מדבר בקווים כלליים ושר המשפטים צריך להתקין תקנות בשנתיים הקרובות כדי להסביר מהי הפרוצדורה למינוי תומך, מי יכול לשמש כתומך. אנו מקווים כי התקנות גם יסדירו פיתוח של שירות תמיכה בקבלת החלטות במימון המדינה. באפריל 2018 התיקון בנוגע לתמיכה ייכנס לתוקף.

בהמשך המסמך תוכלו לקרוא הסבר מפורט יותר על כל אחד מהחידושים של החוק.

ייפוי כוח מתמשך

ייפוי כוח מתמשך הוא מסמך עליו יכול אדם לחתום כאשר הוא בעל כשירות, ובמסגרתו להחליט מי יקבל החלטות בענייניו במידה ויאבד את כשירותו. זוהי חלופה חדשה לאפוטרופוסות, אשר תיכנס לתוקף בתוך שנה (אפריל 2017). האדם שחתם על ייפוי כוח נקרא – הממנה, והאדם שהוסמך לפעול על בסיס ייפוי הכוח נקרא – מיופה הכוח.

החוק קובע כי 'בעל כשירות' הוא מי שמסוגל להבין את המשמעות של ייפוי כוח מתמשך, לרבות אדם עם מוגבלות שמבין את המשמעות לאחר שנעשו ההתאמות (לפי חוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, התשנ"ח – 1998).

ייפוי הכוח המתמשך יכנס לתוקפו במועד בו יאבד האדם הממנה את מסוגלותו להחליט בעניין שלגביו ניתן ייפוי הכוח. חשוב להדגיש כי אין בכניסתו לתוקף של ייפוי כוח מתמשך כדי לשלול את כשרותו המשפטית של הממנה. עוד כולל החוק אפשרות לחתום על הנחיות מקדימות באשר לתוכן החלטות שיתקבלו לגבי האדם (נרחיב להלן).

ייפוי כוח יכול להיות על עניינים אישיים (שיכולים לכלול גם את ענייני הרפואיים) ועל ענייני רכוש, ויכול שיהיה גם רק על חלקם. הכל על פי ההגדרה של האדם עצמו.

נדבך משמעותי ביותר בסוגיית מיופה הכוח הוא החובה החלה על מיופה הכוח לשמור על כבודו, זכויותיו וחירותו של הממנה ולפעול בדרך שתאפשר לו לשמור על עצמאותו ככל הניתן, בהתאם ליכולותיו.

מי רשאי להתמנות כמיופה כוח?

החוק מייעד את תפקיד מיופה הכוח לאיש אמון של האדם (בן משפחה או אדם קרוב אחר), להבדיל מאדם שימלא תפקיד זה כחלק מעיסוק. לפיכך על מיופה הכוח להיות אדם שמלאו לו 18 שנים (ותאגיד לא יוכל לשמש כמיופה כוח).

על מנת למנוע מצב של ניגוד עניינים, מיופה הכוח יהיה אדם שאינו נותן לממנה טיפול תמורת תשלום (כגון טיפול רפואי או סוציאלי) ושאינו מספק לממנה מגורים תמורת תשלום (למעט אם הוא קרובו). תנאי נוסף הוא שלא מונה למיופה הכוח אפוטרופוס, ובענייני רכוש, מיופה הכוח יהיה אדם שלא הוכרז כפושט רגל ואינו לקוח מוגבל. האדם יכול לבחור למנות מיופה כוח לכל העניינים או מיופי כוח שונים לעניינים שונים, כמו כן ניתן למנות מספר מיופי כוח לאותם עניינים, ולהגדיר את שיתוף הפעולה הנדרש ביניהם.

סמכויות מיופה הכוח

החוק מסדיר את סמכויות מיופה הכוח, לרבות חיובי, דרכי פעולתו ודרכי קבלת החלטות על ידו. מנגד, החוק מגביל בבירור תחומים בהם מיופה הכוח אינו מוסמך לבצע פעולות בשם הממנה, כגון בנושאים של המרת דת, אימוץ ילדים, השתתפות בבחירות או עריכת צוואה. מדובר בתחומים אישיים, שרק האדם עצמו יכול להחליט לגביהם.

עוד מתייחס החוק לפעולות המחייבות הסמכה מפורשת בייפוי הכוח של הממנה (כלומר: בלי הסמכה - הממונה לא יוכל לפעול בתחומים אלה), דוגמת מתן תרומות, מתנות או הלוואות, ביצוע כל פעולה משפטית אחרת הקשורה בעסקה ששוויה הכולל עולה על 100,000 ש"ח ועד חצי מיליון ש"ח וכן ביצוע פעולות פיננסיות הקשורות לקצבאות, תשלומים וחסכוניות (פנסיה, קצבת פרישה, קרנות השתלמות, קופות גמל). גם הסכמה לבדיקה פסיכיאטרית באשפוז או הסכמה לאשפוז פסיכיאטרי טעונים הרשאה מראש של מיופה הכוח על ידי הממנה.

בעקבות התיקון ישנה הכרה בחוק ב'הסכמי יוליסס' בתחום האשפוז הפסיכיאטרי. דהיינו, הכרה באפשרות של אדם לחתום על ייפוי כוח מתמשך בהליך מיוחד בפני פסיכיאטר שבמסגרתו הממנה יכול להסמיך מראש ובאופן מפורש את מיופה הכוח לתת הסכמה לאשפוז למרות התנגדות הממנה "בזמן אמת". במקרים כאלה ניתן יהיה לאשפז אדם מכוח רצונו המוקדם, ועל אף התנגדותו ב"זמן אמת", אך זאת רק ל-48 שעות.

פעולות משפטיות מסוימות, בעיקר כאלו הקשורות בעסקאות במקרקעין, תהיינה טעונות אישור של בית המשפט.

הליך החתימה על ייפוי כוח מתמשך

ייפוי כוח מתמשך חייב להיחתם בפני עורך דין שעבר הכשרה לכך. עורך הדין יאשר בייפוי הכוח כי התרשם שהממנה בעל כשירות להבין את משמעותו של ייפוי כוח מתמשך, ואם יתעורר ספק בליבו אם האדם מבין את טיבו של ייפוי הכוח ותוצאותיו הוא יכול להפנות אותו למומחה על מנת שזה יחווה דעתו בנושא. הממנה או עורך הדין צריכים להפקיד את ייפוי הכוח אצל האפוטרופוס הכללי. לעורך הדין לא יהיה כל עניין אישי בייפוי הכוח.

עורך הדין יסביר לממנה בלשון פשוטה המובנת לו את המשמעות המשפטית של ייפוי הכוח המתמשך וכן אפשרויות חלופיות לייפוי כוח מתמשך (כגון אפוטרופסות). עורך הדין יסביר מהם העניינים שניתן לכלול תחת ייפוי הכוח, לרבות הנחיות מקדימות וכן הוראות נוספות שנמצאות בחוק ושיש להכיר בטרם חתימה על ייפוי כוח מתמשך.

כיצד מיופה הכוח מקבל החלטות

על מיופה הכוח מוטלת חובה לנהוג בתום לב ובמסירות למען ענייניו של הממנה. עליו להסביר לממנה בלשון פשוטה ובהתאם ליכולותיו, מהם תפקידיו וסמכויותיו, ולמסור לו מידע הנוגע לענייניו האישיים והרכושיים, תוך הנגשת המידע עבורו. ככל שהממנה מסוגל לכך, על מיופה הכוח לסייע לו לקבל החלטות בעצמו, תוך שהוא מתייעץ עמו ומנסה ככל שניתן לעמוד על דעתו של הממנה.

הנחיות מקדימות למיופה הכוח

החוק מקנה לממנה את האפשרות לתת הנחיות מקדימות למיופה הכוח, בהן יפרט את רצונו לגבי החלטות עתידיות הכלולות בייפוי הכוח. כך לדוגמה הממנה יכול להביע רצונו שגם במצב של הידרדרות רפואית הוא יישאר לגור בביתו ולא יועבר למסגרת חוץ ביתית.

אם לא ניתנו הנחיות מקדימות, על מיופה הכוח לנסות לברר את דעת הממנה והוא יפעל בהתאם לרצונו העכשווי. במידה ולא ניתן לברר את דעתו של הממנה, יפעל מיופה הכוח באופן העולה בקנה אחד עם רצונו

של הממנה כפי שהובע כל עוד היה מסוגל להביע אותו, תוך התחשבות בהשקפת עולמו ובאורח חייו של הממנה. אנו רואים שהרצון של הממנה הוא שמכתיב את קבלת ההחלטות מצד מיופה הכוח למעט בשלושה חריגים – כאשר ההנחיה בלתי אפשרית, כאשר היא בלתי חוקית או כאשר ביצועה יפגע פגיעה חמורה בממנה.

דיווח על החלטות מיופה הכוח

הממנה יציין בייפוי הכוח המתמשך אדם אחד או יותר ('אדם מיודע') אליהם יהיה על מיופה הכוח לדווח על החלטות או פעולות אותן ביצע מיופה הכוח. לחילופין, יכול הממנה לבחור כי מיופה הכוח ידווח לאפוטרופוס הכללי (סעיף 32טז).

הפקדת ייפוי כוח מתמשך

ייפוי כוח מתמשך יופקד אצל האפוטרופוס הכללי, כתנאי מוקדם לכניסתו לתוקף. האפוטרופוס הכללי יאשר בכתב את הפקדת ייפוי הכוח אצלו. אם הופקדו כמה ייפוי כוח מתמשכים באותם עניינים, האחרון באותו עניין הוא הקובע.

הממנה, מיופה הכוח, היועץ המשפטי לממשלה וכן עובד סוציאלי לסדרי דין רשאים לקבל מידע על הפקדת ייפוי כוח מתמשך.

כניסה לתוקף של ייפוי כוח מתמשך

ייפוי הכוח יכנס לתוקף כאשר הממנה חדל להבין בעניינים שלגביהם ניתן ייפוי הכוח המתמשך ולקבל החלטות בנושאים אלו. הממנה רשאי לקבוע בייפוי הכוח המתמשך את הדרך שבה ייקבע כי הוא אינו מסוגל עוד להבין בדבר. כך למשל הממנה יכול לקבוע את זהות האדם (איש מקצוע או איש אמון) שיקבל החלטה כי הוא אינו מסוגל עוד להבין בדבר. בהעדרה של הנחיה בייפוי הכוח בעניין זה תידרש חוות דעת מומחה כי האדם חדל להבין בעניינים שלגביהם ניתן ייפוי הכוח.

על מיופה הכוח למסור לאפוטרופוס הכללי הצהרה כי התקיימו התנאים לכניסת ייפוי הכוח לתוקף.

תוקף ייפוי הכוח המתמשך

אם לא נקבע מועד לפקיעתו של ייפוי הכוח המתמשך, והממנה לא הודיע על רצונו לבטלו או לשנותו, הרי שהוא ימשיך לחול, אלא בהתקיים תנאי מהתנאים הקבועים בחוק, לרבות הפרת תנאי שהממנה קבע או פטירת הממנה או מיופה הכוח. במידה שהממנה בוחר לבטל את ייפוי הכוח המתמשך, עליו למסור הודעה בכתב למיופה הכוח. מסירת הודעה זו מביאה לסיומו את ייפוי הכוח המתמשך.

אולם, הממנה רשאי לקבוע בייפוי הכוח, שייפוי הכוח יישאר בתוקף גם אם יודיע על רצונו לביטולו כאשר לא יהיה כשיר עוד. אם ירצה הממנה לבטל את ייפוי הכוח במצב זה, רשאים הן הממנה והן מיופה הכוח לפנות לבית המשפט על מנת שידון אם מתקיימות נסיבות המצדיקות את ביטול ייפוי הכוח.

סיום תפקידו של מיופה הכוח

עם ביטולו או פקיעתו של ייפוי הכוח המתמשך, חייב מיופה הכוח (או יורשיו, במותו) למסור לממנה או למי שנקבע על ידי בית המשפט את נכסיו הנמצאים בידו.

במקרה של פטירת הממנה רשאי מיופה הכוח לענייני רכוש לטפל בעניינים שנוגעים לרכוש הנפטר לתקופה שלא תעלה על 90 יום.

ייפוי כוח רפואי

החוק קובע כמה הוראות שונות בנוגע לייפוי כוח מתמשך בעניינים רפואיים. כך למשל בעוד ייפוי כוח מתמשך בעניינים שאינם רפואיים חייב להיחתם בפני עורך דין, הרי שייפוי כוח מתמשך בעניינים רפואיים יכול להיחתם גם בפני רופא, או עובד סוציאלי, או פסיכולוג או אח/אחות.

ייפוי כוח רפואי מסמיך את מיופה הכוח גם בעניינים פסיכיאטרים בקהילה, ולקבלת מידע באשפוז בבית חולים פסיכיאטרי, אלא אם קבע הממנה. ייפוי כוח המסמיך את מיופה הכוח לתת הסכמה לבדיקה, טיפול או אשפוז בבית חולים פסיכיאטרי מצריך חתימה בפני עורך דין והרשאה מפורשת בעניינים אלה.

סמכויות בית המשפט בנוגע לייפוי כוח מתמשך

החוק מקנה לבית המשפט סמכויות לתת הוראות בכל עניין הקשור להפעלת סמכויותיו של מיופה הכוח. לבית המשפט שמורה הסמכות לבטל את ייפוי הכוח המתמשך, או להגביל את סמכויותיו של מיופה הכוח. בהתאם לשיקול דעתו של בית המשפט, ניתן למנות אפוטרופוס נוסף, שתפקידו לרסן את כוחו של מיופה הכוח, אם קיים חשש לפגיעה של ממש בממנה.

בקשה לביטול ייפוי כוח מתמשך, להגבלת סמכויות מיופה הכוח או למינוי אפוטרופוס נוסף תוגש ביוזמת היועץ המשפטי לממשלה, הממנה, קרוב משפחה שלו, או ידיד קרוב שלו, מיופה הכוח או ביוזמת בית המשפט.

בית המשפט רשאי לבטל ייפוי כוח מתמשך או מינוי על פיו אם מיופה הכוח אינו פועל כראוי, אם ייפוי הכוח ניתן במרמה או בעקבות הפעלת לחץ, או אם סבור בית המשפט כי יש צורך במינוי אפוטרופוס.

בטרם יחליט בית המשפט על הגבלת עניינים, קביעת תנאים לפעילות מיופה הכוח או לביטול מינויו, וכן על מינוי אפוטרופוס, ישמע בית המשפט את הממנה.

מנגנון בירור תלונות

בהתאם לדרישות החוק יוקם מנגנון אצל האפוטרופוס הכללי עד ליולי 2017 שמטרתו בירור תלונות באשר לתיפקודם של מיופי כוח הפועלים לפי ייפוי כוח מתמשכים. לממנה, לאדם מטעמו או לכל אדם הסבור כי מיופה הכוח פועל בניגוד להוראות החוק שמורה הזכות להגיש תלונה לבירור.

אפוטרופסות

התיקון הוסיף לחוק חידושים רבים הנוגעים לתהליך שקילת מינוי אפוטרופוס ולזכויותיהם של אנשים תחת אפוטרופסות.

בראש ובראשונה, בעקבות התיקון נמחק המונח 'חסוי' מלשון החוק, והוחלף בביטוי 'אדם שמונה לו אפוטרופוס'. בשונה מהחוק הקודם, ששם דגש על "טובת האדם", החוק החדש שם דגש על רצונו של האדם. עוד בנוסח החוק החדש, בוטלה חובתו של האדם לציית לאפוטרופוס.

מבחן מחמיר למינוי אפוטרופוס

החוק הישן אפשר למנות אפוטרופוס לכל אדם שאינו יכול לדאוג לענייניו. החוק החדש מציב 2 מסננות מרכזיות דרכן צריך לעבור לפני קבלת החלטה על מינוי אפוטרופוס:

1. עקרון הצורך – קביעה כי ללא המינוי, ייפגעו הזכויות, האינטרסים והצרכים של האדם.
2. עקרון האמצעי הפחות מגביל – קביעה כי לא ניתן להשיג את המטרה שלשמה נדרש מינוי אפוטרופוס

באמצעות חלופות המגבילות פחות את זכויותיו, חירותו ועצמאותו של האדם, דוגמת יפוי כוח מתמשך או תמיכה בקבלת החלטות.

בעת קבלת החלטה על מינוי אפוטרופוס, על בית המשפט לנמק את שיקוליו טרם קבלת ההחלטה.

צמצום היקף האפוטרופוסות

בעקבות התיקון אין אפשרות למנות אפוטרופוס כללי על כלל ענייניו של האדם כנהוג כיום. על בית המשפט לציין באופן מפורש על אילו עניינים חלה האפוטרופוסות - עניינים רפואיים, אישיים ורכשיים - ולצמצם את המינוי רק לתחום שבהם יש צורך במינוי (בית המשפט יכול להורות על מינוי אפוטרופוס לכל התחומים).

צמצום משך האפוטרופוסות

החוק אמנם אינו מגביל את משך מינוי האפוטרופוס, אך מורה לבית המשפט לקבוע את תקופת המינוי הקצרה ביותר הנדרשת על מנת להשיג את מטרת האפוטרופוסות.

בחירת האפוטרופוס על ידי האדם

בגיר בעל כשירות יכול להגדיר מראש מי הוא מבקש שימונה כאפוטרופוס אם יוחלט בעתיד למנות לו אפוטרופוס. אותו אדם יכול אף לתת הנחיות מקדימות ולפרט בהן את רצונו לגבי החלטות עתידיות שיתקבלו על ידי האפוטרופוס שלו.

מינוי אפוטרופוס בצוואה

החוק מעניק להורה של קטין או לאפוטרופוס של קטין שהוא קרובו, את האפשרות להורות בצוואתו את מי ירצו למנות כאפוטרופוס על הילד לאחר מותו של ההורה, וזאת במסמך בו הוא מביע את רצונו או בצוואתו. בית המשפט ייתן עדיפות לבחירה זו ויורה לאפוטרופוס לנהוג בהתאם להנחיות הצוואה או מסמך הבעת הרצון. החוק מאפשר הבעת רצון דומה גם לגבי מינוי אפוטרופוס לבגיר אך בית המשפט חייב לשמוע את האדם בטרם יקבל החלטה כזו ולהתחשב בהתנגדותו של האדם.

עקרונות ודרכי פעולה של אפוטרופוס

החוק כולל שורה של עקרונות מנחים לפעולת האפוטרופוס, ובראש ובראשונה, לפעול בתום לב לשמירת ענייניו של האדם תחת אפוטרופוסות, ולא לטובת ענייניו שלו. על האפוטרופוס לשמור על כבודו של האדם ולפעול בדרך שתגביל את זכויותיו וחרותו במידה הפחותה ביותר, לשמור על פרטיותו של האדם, ולנהוג באופן שיאפשר לאדם לממש את יכולותיו ולשמור על עצמאותו ככל שיכול.

על האפוטרופוס להסביר לאדם בלשון פשוטה, המובנת לו, מהם תפקידיו וסמכויותיו. כמו כן עליו למסור לו מידע בנוגע לענייניו האישיים והרכשיים, תוך שהוא מסייע לו ומעודד אותו לקבל החלטות בעצמו בעניינים אלו.

על האפוטרופוס לקדם את העצמאות של האדם, לכבד את מאפייניו התרבותיים והדתיים ולסייע לו להשתתף בחיי הקהילה, תוך שמירה על קשר עם בני משפחה וחברים. עליו להתחשב בכשירות המשתנה של האדם, ולפעול תוך התחשבות בשינויים במצבו או בהבנתו.

האפוטרופוס אינו יכול לתת הסכמה לפעולה המגבילה את חופש התנועה של האדם או מסמיכה אדם להשתמש בכוח סביר נגדו.

רצון האדם כעקרון מנחה בשיקול הדעת של האפוטרופוס

אם עד כה העיקרון המנחה בשיקול הדעת של האפוטרופוס היה עיקרון טובת האדם, התיקון לחוק קובע כי הרצון הוא העיקרון המוביל (בין אם רצון עכשווי ובין אם רצון כפי שהובע בעבר). בהתאם לדרישות החוק, על האפוטרופוס לשמוע את דעת האדם, לשתף אותו בכל עניין והחלטה ולהתייעץ עמו על מנת לברר את דעתו.

על האפוטרופוס לדון עם האדם באפשרויות השונות העומדות בפניו, תוך שהאפוטרופוס מוסר לאדם את המידע הנדרש לצורך קבלת ההחלטה הנדונה.

החוק קובע כי על האפוטרופוס לפעול בהתאם לרצונו העכשווי של האדם ובמידה שהוא לא מסוגל להבין בדבר או לא ניתן לברר את רצונו כעת יש לפעול על פי רצונו כפי שהביע אותו בעבר. רק אם האפוטרופוס חושב שתיגרם פגיעה של ממש לאדם אם יילכו לפי רצונו הוא רשאי לסטות מרצונו.

על האפוטרופוס להנגיש מידע והסברים הנדרשים עבור האדם בהתאם לצרכיו, בלשון פשוטה ובהתאם ליכולת הבנתו. אם לאדם יש מוגבלות, על האפוטרופוס לעשות שימוש באמצעי עזר או בכל התאמה אפשרית סבירה אחרת.

אם נותרת מחלוקת בעניינים אישיים מהותיים או רפואיים מהותיים, יפנה האפוטרופוס לבית המשפט (וכאשר מדובר במחלוקת בעניינים רפואיים ניתן לפנות גם לוועדת אתיקה שיש בכל בית חולים), לקבלת הוראות, שכן אסור לאפוטרופוס לכפות את דעתו במקרה של מחלוקת בעניינים אלו (סעיף 67(ב)(4)).

זכות חלקית לייצוג משפטי

במקרים בהם הוגשה בקשה למינוי אפוטרופוס לצורך טיפול רפואי מהותי, או במקרים בהם הוגשה בקשה בידי אפוטרופוס למתן הוראות לביצוע פעולה רפואית שהאדם מתנגד לה, יש לאדם זכות לייצוג משפטי על ידי הסיוע המשפטי, ללא מבחני הכנסה. בפועל המדיניות בסיוע המשפטי היא לאשר ייצוג משפטי גם בנושאים שאינם רפואיים עבור אנשים שנמצאים בהליכי אפוטרופוסות.

פיקוח של האפוטרופוס הכללי

החוק מסדיר ומרחיב את סמכויות הפיקוח של האפוטרופוס הכללי כולל סמכויות ברור וקבלת מידע.

הסדרת נושא תעודות רפואיות בהליך

לראשונה מורה החוק על התקנת תקנות שיסדירו את מקום תעודות המומחה בהליך קביעת כשירותו של אדם ויכולתו להביע את דעתו ורצונו ולקבל החלטות או לנהל את ענייניו בנוגע להליכים לפי חוק זה.

בהתאם לנוסח החוק המתוקן, השר מוסמך לקבוע סוגי מומחים, נוסף על רופאים, שיהיו מוסמכים לתת חוות דעת מומחה בעניינים הקשורים לחוק זה.

תמיכה בקבלת החלטות

החוק מכיר בתמיכה בקבלת החלטות ככלי משפטי חדש אשר ייכנס לתקפו תוך שנתיים (אפריל 2018). תמיכה בקבלת החלטות מאפשרת לאדם לקבל החלטות בעצמו תוך קבלת תמיכה וליווי בהליך קבלת ההחלטות. החוק מגדיר בקצרה את תפקידיו של התומך, לרבות סיוע בקבלת מידע, סיוע בהבנת המידע והחלופות העומדות בפני האדם וסיוע במימוש ההחלטה ובביטוייה כלפי צדדים שלישיים. יש לציין כי החוק מדגיש שתומך בקבלת החלטות לא יקבל החלטות במקום האדם.

החוק מסמך את שר המשפטים להתקין תקנות שיאפשרו הסדרה של תמיכה בקבלת החלטות – מי רשאי להתמנות, איזו הכשרה נדרשת, מהם חובותיו ואחריותו של התומך, מתי יש לסיים את התמיכה וכיצד ניתן להתקשר בתמיכה באמצעות הסכם. כמו כן מחייב החוק את בית המשפט לשקול מינוי תומך בקבלת החלטות טרם החלטה על פניה למסלול של אפוטרופסות.

החוק מדגיש כי בתי המשפט רשאים להשתמש כבר עכשיו בסעיף 68 המקנה לבית המשפט סמכות כללית לנקוט באמצעים כלליים. בתי משפט עשו שימוש בסעיף זה כדי למנות תומכים בקבלת החלטות עוד לפני התיקון לחוק. משמעות הדבר היא כי בתי המשפט יכולים כבר עתה למנות תומך בקבלת החלטות על בסיס סעיף 68.

להלן הסעיפים בחוק הנוגעים לתמיכה בקבלת החלטות:

חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות (תיקון מס' 18), התשע"ו-2016

הוספת סעיף 67. אחרי סעיף 67 לחוק העיקרי יבוא:

תפקידיו של תומך בקבלת החלטות יהיו אלה, כולם או חלקם (1) לסייע לאדם לקבל מידע מכל גוף; (2) לסייע לאדם בהבנת המידע הנדרש לו לשם קבלת החלטות, לרבות החלופות האפשריות והשלכותיהן ולהסביר לו את כל אלה בשפה פשוטה וברורה המובנת לו ותוך שימוש באמצעי עזר שברשותו ובכל דרך אפשרית הסבירה בנסיבות העניין; (3) לסייע לאדם במימוש החלטותיו ובמיצוי זכויותיו, לרבות סיוע בביטוי החלטותיו כלפי צדדים שלישיים, בהיקף ובדרך שתיקבע בתקנות לפי סעיף קטן (ו). (ב) לשם ביצוע תפקידיו, סמכויותיו של תומך בקבלת החלטות יהיו אלה, כולם או חלקם: (1) לפנות לכל גורם ולקבל מידע בשמו של האדם; (2) לסייע לאדם בביטוי רצונותיו והחלטותיו כלפי צדדים שלישיים; (3) לבצע בשם האדם, לבקשתו, פעולות לשם מימוש החלטותיו ומיצוי זכויותיו, בהיקף ובדרך שתיקבע בתקנות. (ג) תומך בקבלת החלטות לא יקבל החלטות בשמו של האדם שהוא מסייע לו. (ד) בית המשפט רשאי למנות תומך בקבלת החלטות לבגיר שיכול עם קבלת תמיכה לקבל החלטות בקשר לענייניו בעצמו.	”מינוי תומך בקבלת החלטות 67. (א) –

(ה) מינה בית המשפט תומך בקבלת החלטות לאדם, יפרט בהחלטתו את העניינים שלגביהם ישמש כתומך בקבלת החלטות ויקבע את תקופת המינוי, ויקבע את תפקידיו וסמכויותיו כאמור בסעיפים קטנים (א) ו-(ב), כולם או חלקם.

(ו) השר, בהסכמת שר הרווחה והשירותים החברתיים ושר האוצר ובהתייעצות עם שר הבריאות, ובאישור ועדת החוקה, חוק ומשפט של הכנסת, רשאי לקבוע הוראות נוספות לעניין תפקידיו וסמכויותיו של תומך בקבלת החלטות, וכן רשאי הוא לקבוע הוראות נוספות לעניין תומך בקבלת החלטות, לרבות בעניינים אלה:

(1) מי רשאי להתמנות כתומך בקבלת החלטות;

(2) ההכשרה הנדרשת מתומך בקבלת החלטות;

(3) חובות, אחריותו ודרכי פעולתו של תומך בקבלת החלטות;

(4) הוראות בנוגע למצבים המצדיקים בחינה מחדש של המינוי, לרבות בחינת חלופות אחרות;

(5) קביעת האפשרות של אדם בעל כשירות, כמשמעותו בפרק שני, למנות תומך בקבלת החלטות בדרך שבה נערך ייפוי כוח מתמשך ולהחיל לעניין זה הוראות החלות על ייפוי כוח מתמשך בשינויים שיקבע.

(6) כללים בדבר ביטול ופקיעה של צו מינוי;

(ז) אין בהוראות סעיף זה כדי לגרוע מהוראות סעיף 68.

סמכות כללית לאמצעי שמירה

68. (א) בית המשפט רשאי, בכל עת, לבקשת היועץ המשפטי לממשלה או בא-כוחו או לבקשת צד מעוניין ואף מיזמתו הוא, לנקוט אמצעים זמניים או קבועים הנראים לו לשמירת עניו של קטין, של פסול-דין ושל חסוי, אם על-ידי מינוי אפוטרופוס זמני או אפוטרופוס-לדין, ואם בדרך אחרת; וכן רשאי בית המשפט לעשות, אם הקטין, פסול-הדין, או החסוי פנה אליו בעצמו.

החוק המקורי

33.א. (א) לא ימנה בית המשפט אפוטרופוס לאדם בגיר לפי סעיף 33(א)(4), אלא אם כן ראה כי התקיימו כל אלה:

- (1) ללא מינוי עלולים להיפגע זכויות, אינטרסים או צרכים של האדם;
- (2) לא הופקד אצל האפוטרופוס הכללי ייפוי כוח מתמשך שערך האדם בעניינים שלגביהם מתבקש המינוי;
- (3) לא ניתן להשיג את המטרה שלשמה נדרש מינוי אפוטרופוס ולשמור על טובתו של האדם בדרך המגבילה פחות את זכויותיו, חירותו ועצמאותו, לאחר שבחן את החלופות בנסיבות העניין, **לרבות האפשרות למנות תומך בקבלת החלטות לפי סעיף 67ב.**

(ב) נוסף על האמור בסעיף קטן (א), לא ימנה בית המשפט אפוטרופוס לאדם שאינו מסוגל לדאוג לענייניו אך מסוגל לקבל החלטות בקשר אליהם, אלא בנסיבות מיוחדות ולאחר שנוכח שאין מי שמוכן ומסוגל לסייע לו לדאוג לענייניו ללא מינוי כאפוטרופוס; מינה בית המשפט אפוטרופוס לאדם כאמור ייתן הוראות באשר לתפקידיו ולסמכויותיו של האפוטרופוס, בשים לב להוראות סעיפים קטנים (ה) ו-(ו), ובלבד שלא יוסמך האפוטרופוס לקבל החלטה בשמו של אדם בניגוד לרצונו.

(ג) (1) על אף האמור בסעיף קטן (א), לא ימנה בית המשפט אפוטרופוס לאדם בגיר לפי סעיף 33(א)(4), שהפקיד ייפוי כוח מתמשך אצל האפוטרופוס הכללי כאמור בסעיף קטן (א)(2), אלא אם כן מתקיימים התנאים למינוי אפוטרופוס נוסף על מיופה הכוח לפי סעיף 32כ(ב) או שייפוי הכוח או מינוי על פיו בוטלו לפי סעיף 32כט.

(2) מינה בית המשפט אפוטרופוס לאדם כאמור בפסקה (1) והפקיד אותו אדם הנחיות מקדימות אצל האפוטרופוס הכללי, יורה בית המשפט לאפוטרופוס שמינה לפעול בהתאם להן או לקיימן בקירוב להן כאמור בסעיף 32לא, אלא אם כן התקיים תנאי מהתנאים המנויים בסעיפים קטנים (ג) עד (ד) של הסעיף האמור.

(ד) בית המשפט הממנה אפוטרופוס לבגיר לפי סעיף 33(א)(4) יפרט בהחלטתו עניין אחד או יותר שיימסרו לאפוטרופוס מבין העניינים האלה:

- (1) עניין מסוים או עניינים מסוימים שיקבע בית המשפט;
- (2) עניינים רפואיים;
- (3) עניינים אישיים;
- (4) ענייני רכוש.

(ה) בבוא בית המשפט לקבוע את העניינים שיימסרו לאפוטרופוס שמונה לפי סעיף זה יצמצם בית המשפט ככל האפשר את העניינים שיימסרו לאפוטרופוס אם ניתן להשיג את המטרה שלשמה מונה האפוטרופוס ולשמור על טובתו של האדם בלי לקבוע עניינים נוספים.

(ו) בבוא בית המשפט לקבוע את תקופת המינוי של אפוטרופוס שמונה לפי סעיף זה ישקול לצמצם את התקופה אם ניתן להשיג את המטרה שלשמה מונה האפוטרופוס בתקופה קצרה יותר.

(ז) בית המשפט רשאי לתת בצו המינוי הוראות בנוגע לפעולתו של אפוטרופוס ולקבוע תנאים והגבלות לגבי פעולתו כאמור.

(ח) בנימוקיו למינוי יתייחס בית המשפט לשיקולים ששקל במינוי האפוטרופוס לפי סעיף זה, לרבות לעניין תקופת המינוי.

איסתי יתמנה אפוטרופוס

33.א. (א) בית המשפט רשאי למנות אפוטרופוס -

- ...
- (4) לאדם אחר שאינו יכול, דרך קבע או דרך ארעי, לדאוג לענייניו, כולם או מקצתם, ואין מי שמוסמך ומוכן לדאוג להם במקומו;
- ...

החוק המקורי